

розвідки і розкопки проводилися неплановірно. З'ясувалося, що значна частина курганів мають незадовільний або аварійний технічний стан. З врахованих 25 археологічних об'єктів 19 (76%) – роззорюється, 2 (8%) – роззорювалися у попередні часи (з них 4 (16%) пам'ятки мають прихований характер, на місцевості не ідентифікуються), лише 4 (16%) кургани задерновано і мають задовільний технічний стан. Значна частина курганів пошкоджена пізніми перекопами і має втрати, пов'язані із спорудженням триангуляційних пунктів тощо.

Оскільки наявність 21 об'єкту з пропонування до постановки на державний облік курганів напевно встановлено, для їхньої території (до завершення процедури постановки на облік) пропонується запровадити режим, аналогічний режиму використання пам'яток археології. Таким чином, усі архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи у передбачених межах можуть здійснюватися лише з дозволу відповідного органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. На території даної зони забезпечується охорона археологічного культурного шару, дозволяється проведення археологічних досліджень з консервацією та музеєфікацією виявлених розкопками цінних об'єктів, а також збереження недоторканих (резервних) ділянок культурного шару для дослідження їх у майбутньому. Передбачається збереження насипів курганів, що передбачає заборону їх розорювання. Будь-яким земляним роботам, будівельним роботам, пов'язаним з розкриттями, мають передувати археологічні дослідження (розкопки).

Відповідно до технічного стану археологічних об'єктів, які мають прихований характер та на місцевості не ідентифікуються, пропонується наступний режим використання їх земельних ділянок: у межах археологічного об'єкта допускається сільськогосподарське використання території розташування археологічного об'єкта до встановлення місця його розташування і точних параметрів; за межами археологічного об'єкта – рілля за межами кургану.

Перспективним вважається додаткове обстеження території Малоянисольської сільської ради Нікольського району в цілому та зони охорони археологічного культурного шару з метою виявлення раніше невідомих поховальних і побутових (поселень) пам'яток, що насичують цю територію потенційними у майбутньому археологічними джерелами інформації про її освоєння з найдавніших часів.

Література

1. Горбов В.Н. Отчет о полевых исследованиях в 1988 г. / В.Н. Горбов, А.Н. Усачук // Науковий архів Інституту археології НАН України. Ф.е.1988.
2. Журнал раскопок Н.Е. Бранденбурга 1888-1902 гг. СПб., 1908.
3. Качалова Н.К. Эрмитажная коллекция Н.Е. Бранденбурга // САИ. М., 1974. – Вып. В 4-12.
4. Усачук А.Н. Дневник проведения археологических разведок в Володарском р-не в 1988 г. // Архів відділу охорони пам'яток археології ДОКМ.
5. Усачук А.Н., Полидович Ю.Б., Колесник А.В. Курганы Донбасса в народном восприятии и научной практике (до начала XX века): мифы и реальность / А.Н. Усачук, Ю.Б. Полидович, А.В. Колесник // АА. Вып. 14. Донецк, 2004. С. 13-55.

УДК 94 (477.75=14)

Волоніць В.С.

к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін

ГРЕКИ БАЛАКЛАВИ: КОРОТКИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Серед значної кількості джерелознавчих та історіографічних елліністичних студій до цього часу осторонь знаходиться історія балаклавських греків. Історія грецького населення Балаклави в сучасній українській історіографії представлена короткими епізодичними описами у загальній історії греків Криму і Севастополя. Аналізуючи окремі розрізнені сюжети історії балаклавських греків є можливим виділити два основні напрями в історіописанні: вивчення історії військового формування Балаклавського грецького батальйону та історії грецької громади Балаклави, хоча нерідко ці два аспекти розглядаються як єдиний сюжет. Втім пріоритет надається дослідженню героїчної історії грецького батальйону.

Досліджуючи стан наукової розробки проблеми довелося зіткнутися з низкою дискусійних, термінологічних проблем. Одна з яких знаходиться у площині використання поняття «Балаклавські греки». У сучасному українському історіографічному дискурсі під поняттям «Балаклавські греки» розуміють грецьке населення Балаклави сформоване після входження Криму до складу Російської імперії і організації військового формування, а пізніше утворення грецької цивільної громади. У той же час, поза увагою український елліністів залишалася історія корінного грецького населення Балаклави виселеного з рідних місць в процесі колонізаційної політики Катерини II. Історіографічний аналіз сучасної української елліністики підтверджує існування термінологічних і змістовних лакун у питанні вивчення історії грецького населення Балаклави. Історію греків Балаклави більшість істориків пов'язують з періодом існування військового підрозділу і його подальшої адаптації до умов цивільного життя.

Серед українських елліністів хто вивчав проблему балаклавських греків особливе місце належить Н. Терентьєвій яка була біля витоків становлення сучасної української історичної елліністики. Дослідниця стала автором першої системної, фундаментальної роботи яка вийшла друком у 1999 р. з історії греків України «Греки в Україні: економічна і культурно-просвітницька діяльність (XVII–XX ст.)» [1]. Історію греків Балаклави Н.Терентьєва пов'язує з їх Керч-Єнікальською (період історії Балаклавського грецького батальйону) передісторією. Автор зазначає, що формування грецької громади Керчі і Єнікале сприяло входження цих територій, за умовами Кючук-Кайнарджийського миру 1774 року до складу Російської імперії. Автор припускає, що незважаючи на відсутність документальних свідчень щодо чисельності греків можна припустити, що вона була досить велика, і основу громади становили військовослужбовці Албанської війська які брали участь у військових діях російського флоту на Архіпелазі у період російсько-турецької війни 1768-1774 рр. Історикня підтримує традиційну історіографічну установку, що в кінці війни греки звернулися до графа О. Орлова головнокомандувача російським флотом у Середземному морі з проханням про дозвіл переселитися до Росії, але не дочекавшись офіційної відповіді на своє прохання греки стали масово нелегально приїздити до Росії. Роком пізніше у 2000 році з'явилося комплексне видання, яке об'єднало в собі три складові: історичний нарис, короткий біографічний словник і додатки, авторами якого стали провідні фахівці-вчені Криму М. Араджионі, Л. В'юницька, А. Єфімов [2]. Історія греків Балаклави тут розглядається в розділі, присвяченому формуванню нової громади греків Криму наприкінці XVIII- на початку XIX ст століття. Дослідники вказують, що після завершення процесу приєднання території колишнього Кримського ханства до Російської імперії у 1784 р за указом від 10 лютого 1784 р. передбачалося будівництво оборонних фортець з боку Польщі та Туреччини, в тому числі і в Криму й у Балаклаві зокрема. Балаклавському грецькому батальйону було наказано нести охоронну кордонну службу по береговій лінії у 300 верст Чорного моря від Севастополя до Феодосії. Дослідники відзначають, що греки брали активну участь у будівництві міста Балаклава. Особовий склад батальйону отримував земельні ділянки від 15 до 60 десятин на душу залежно від чину, при селищах Кадикой, Камара, Карань, а у 1802 р заселили села Керменчик та Лаку. Цікаві статистичні дані, подані авторами, свідчать, що на 1802 р землі грецького батальйону простягалися на 8695 десятин, де мешкало 1693 людини. У 1820 році було схвалено прохання греків про надання дозволу, для тих хто вже не перебуває на службі, торгувати на загальних підставах. Балаклавські греки-офіцери отримали можливість записуватися до купецького стану 1-ї і 2-ї гільдії, а нижчі чини торгувати на загальних підставах. Прикметним є факт, зазначений авторами, що чисельність особового складу батальйону постійно збільшувалася за рахунок періодичної еміграції греків до Росії після російсько-турецької війни 1787-1791 рр. Відзначено, що балаклавська грецька громада у 1794 р поповнилася переселенцями з острова Занте (Закінф), а у 1819 р в Балаклаву переведено ще 56 осіб з Одеського грецького батальйону. Чергова російсько-турецька війна 1828-1829 рр. поповнила батальйон на 60 греків. Лише після кримської війни 1859 року підрозділ був розформований. До 1864 року греків в Балаклаві і її околицях мешкало біля 2000 обох статей. Як зауважив дослідників ядро нової громади Балаклави становили саме балаклавські греки-легіонери та греки-старожили.

У новітньої історіографії балаклавських греків необхідно особливу увагу приділити роботі кримського дослідника-еллініста І. Мосхурі «Греки в історії Севастополя». У своїй фундаментальній праці автор вказує, що грецька колонія Балаклави є темою окремого дослідження, а в представленій роботі наводяться лише уривчасті відомості щодо балаклавських греків [3]. Основним об'єктом дослідження історика є грецька громада міста Севастополя, сформована переважно внаслідок легальної і напівлегальної еміграції греків Архіпелагу до Криму. Виклад проблеми автор починає з 1784 року, коли виникло в Балаклаві грецьке військове поселення. І. Мосхурі зазначає, що греки, які оселилися тут, були вихідцями з різних місцевостей Греції, з Мореї, Архіпелагу, Іонічних островів, венеціанських володінь Албанії, з часом всіх їх за назвою основного місця проживання стали називати «Балаклавськими». Варто віддати належне досліднику, який зауважує, що в історії Криму і грецької колонії Севастополя їм відводиться особливе місце. Дійсно, сюжет кримської історії пов'язаний з періодом існування у передмісті Севастополя грецького військового поселення, є досить популярним і достатньо презентований в історіографічних дослідженнях.

Це можна пояснити з одного боку певною популярністю (бумом) елліністичних студій початку XXI століття, а з іншого боку, більш на наш погляд прагматичною причиною, існуванням досить широкої і репрезентативної джерельної бази. Дослідник описує активну героїчну участь грецького піхотного полку що дислокувався у Балаклаві у подіях російсько-турецької війни (1787–1791 рр.) під командування підполковника К. Чапоні і майора С. Мавроміхалі. Аналізуючи етап становлення у Севастополі грецької колонії починаючи з появи тут грецьких переселенців у 1783 р. автор вказує що, вже у 1785 р. тут були приватні будинки, що стояли уздовж дороги на Балаклаву. Важливою згадкою автора є свідчення про те, що, до 1792 р. греки, які мешкали у Севастополі відвідували давно кам'яну церкву свв. Петра і Павла у Балаклаві, залишену після виходу з Криму корінних балаклавців-греків. Формуванню нової грецької громади Балаклави сприяли й нові поселенці, вихідці з Іонічних островів, особливо з Закінфу і Кефалліні.

Серед балаклавців були і представники грецьких аристократичних родів Сарандінакі, Патаніоті, Кумані, Мавроміхаліс. Один з представників аристократичного роду греків-маніотів був Стефан Мавроміхаліс, активний учасник грецького національно-визвольного руху, ініціатор масового переселення

греків до Росії у 1775–1776 рр., командир Балаклавського грецького піхотного батальйону. Автор вказує на існування тісних контактів севастопольських греків і греків Балаклави, відзначаючи, що у греків-емігрантів на новій батьківщині, з новою силою загострювалося відчуття етнічної ідентичності. Характеризуючи основні заняття греків-балаклавців автор зазначає, що вже з самого заселення Балаклави у 1784 р тут з'явилися і греки-торговці які поєднували службу у піхотному батальйоні з торгівлею в кримських містах. Греки, оселившись спочатку у Балаклаві, поступово заселили й довколишні села Карань, Кади-кой і Камара, де облаштували господарства, відкривали торговельні лавки з бакалійними товарами. Автор згадує сім'ю Кокоракі з Кади-коя, члени якої були на службі у полку й торгували у чотирьох крамницях в Севастополі. Історик зазначає, що в кінці російсько-турецької війни багато хто з особового складу батальйону подавали прохання про відставку. Головною причиною цього явища І. Мосхурі називає бажання греків зробити кар'єру на цивільній службі. Багато з відставників отримували землю у Балаклаві.

Севастопольський історик В. Шавшин у своєму дослідженні з історії Балаклави особливу увагу приділяє привілеям що надавалися російськими імператорами балаклавським грекам [4]. Проте з плином часу грецький батальйон втрачав своє значення, але йому залишалося ще раз виявити свою відданість новій батьківщині і свій героїзм під час Кримської війни. По закінченню Кримської війни Грецький батальйон втратив своє значення, був розформований, оскільки стан справ навколо Криму і в Криму істотно змінився. Колишні воїни батальйону поступово прилаштовувалися до цивільного способу життя, вони облаштували крамниці, займалися садівництвом, здавали землю в оренду, активно торгували, використовуючи Балаклавський порт й усе більш віддаляючись від військової справи.

Системна праця, підготовлена дослідниками Інституту історії України НАН України «Греки на українських теренах» що вийшов за колективною редакцією М. Дмитрієнко, В. Литвина, В. Томазова репрезентує історичне минуле балаклавських греків активно спираючись у процесі оповіді на праці Ю. Пряхіна [5]. Спірним у цьому контексті на наш погляд є вказівка авторів на те, що Балаклавський грецький легіон пізніше відомий як «Легіон імператора Миколи І», залишки якого по закінченню Кримської війни переселилися до Приазов'я і заснували тут селище Волонтерівка (зараз територія м. Маріуполя). Заради справедливості слід зазначити, що в роботах Ю.Пряхіна відсутні відомості, щодо цього факту.

У 2013 році з'являється цікава збірка наукових статей присвячена історії греків Балаклави та Севастополя. Окремі статті розглядають питання утворення нової грецької общини з архіпелагських греків у Балаклаві, особливо розлого представлені публікації щодо історії балаклавського грецького батальйону. Уміщена у збірнику стаття М. Араджіони де автор аналізує основні заняття та особливості професійної спеціалізації греків Балаклави. Публікація подає детальний аналіз участі греків Балаклави у торгівлі, сфері послуг, ремісництві, сільському господарстві, сфері надання освітніх та медичних послуг та інш. [6].

Отже, короткий огляд наукових праць з історії греків Балаклави свідчить, що основна увагу авторів зосереджувалася переважно на дослідженні історії грецького балаклавського батальйону, в той самий час коли на узбіччі наукового пошуку залишалися питання історичної долі корінного грецького населення Балаклави до виселення їх з Криму.

Література

1. Терентьева Н.А. Греки в Украине: экономическая и культурно-просветительская деятельность (XVII – XX вв.). Київ, 1999. 352 с.
2. Араджиони М.А., Вьюницкая Л.Н., Ефремов А.В. Формирование новой общины греков Крыма в конце 18–начале 19 века. *Греки в истории Крыма*. Симферополь, 2000. С. 37.
3. Мосхури И.В. Греки в истории Севастополя. Севастополь : Стрижак-пресс, 2005. 596 с.
4. Шавшин В. Г. Каменная летопись Севастополя. Севастополь–Київ : ДС Стрим. 2004.
5. Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії : Документи, матеріали, карти / Авт.: М. Дмитрієнко, В. Томазов, О. Ясь та ін. Київ : Либідь, 2000. 488 с.
6. Пряхин Ю. Д. Греки в истории России XVIII-XIX веков : исторические очерки. Санкт-Петербург : Алетейя, 2008. 269 с.
7. Греки Балаклавы и Севастополя. Москва : Индрик, 2013. 248 с.

УДК 94(477) «1754»

Коробка В.М.

к.і.н, доцент, доцент кафедри історичних дисциплін

Коробка Ю.В.

к.і.н, доцент, доцент кафедри історичних дисциплін

ПЕРША ПИСЬМОВА ЗГАДКА ПРО ПРАВОСЛАВНУ ПАРАФІЮ НА ТЕРЕНАХ МАРИУПОЛЬСЬКОГО НАДАЗОВ'Я

Володіння Османської імперії разом із землями Кримського ханату на початку XVIII ст. простягалися на значну частину сучасної території України. Її південь пережив ісламізацію та, як складова Османської імперії, став частиною ісламської цивілізації [1, с. 474].